

'Israel komt bijna overal mee weg'

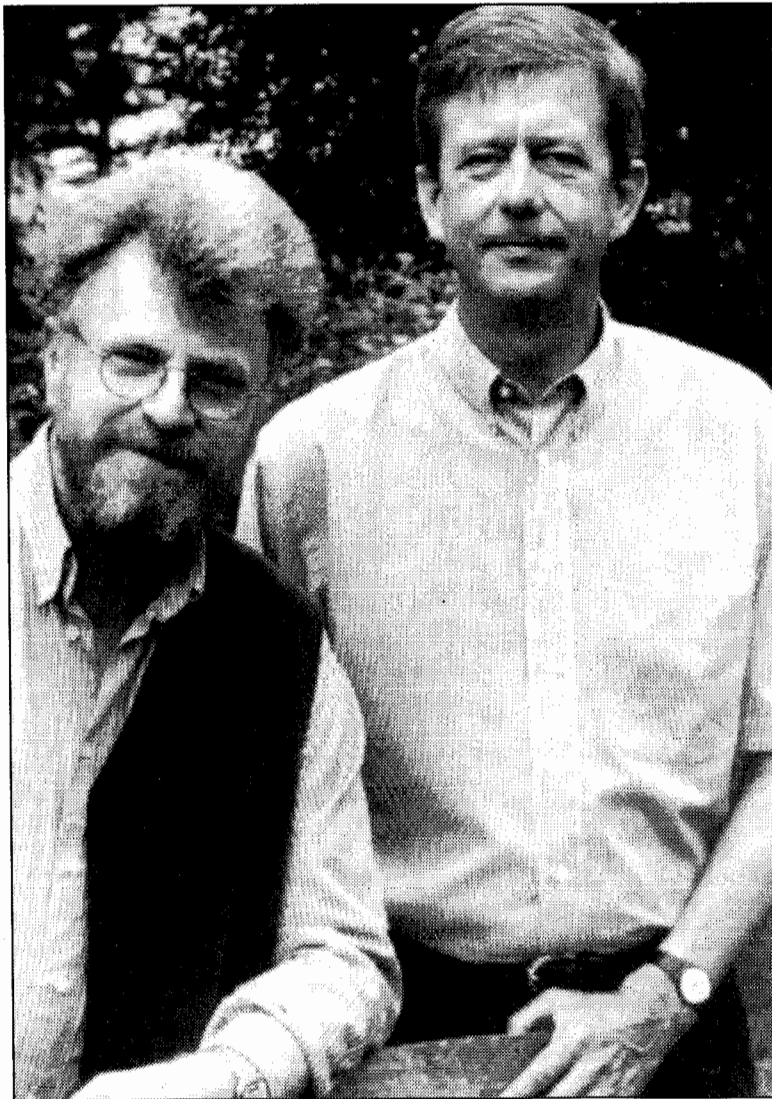
*De visie van
diplomaat
Nikolaos van Dam*

DOOR HILDE PACH

Nikolaos (Koos) van Dam werd tijdens de Golfcrisis in 1990 even een nationale bekendheid. Hij was ambassadeur in Irak toen Nederlanders wekenlang vast zaten in de ambassade. Via het NOS-journaal was Nederland getuige van zijn pogingen zijn landgenoten te laten terugkeren. Uiteindelijk kon iedereen Bagdad heelhuids verlaten. Van Dam werd ambassadeur in Egypte en vervulde die post in 1996 voor Turkije.

Van Dam is tevens een gerespecteerd arabist die twee standaardwerken over Syrië heeft geschreven. Onlangs verscheen een andersoortig boek, dat hij schreef samen met Volkskrantcorrespondent Jan Keulen: *De vrede die niet kwam. Twintig jaar diplomaat in het Midden-Oosten*. Het boek is gebaseerd op gesprekken die Keulen met Van Dam voerde over diens diplomatieke carrière in het Midden-Oosten. Van Dam vond het belangrijk ideeën naar voren te brengen die geen algemeen gedachtengoed vormen. Een substantieel deel van het boek gaat over het Israëliisch-Arabisch-Palestijns conflict. Ook is er aandacht voor het fundamentalisme, het gebrek aan democratie en de rol van de minderheden in diverse Arabische landen.

Koos van Dam (1945) maakte in 1982 als eerste secretaris op de ambassade in Libanon de Israëliische invasie aan den lijve mee. Na een periode als tijdelijk zaakgelastigde op de ambassade in Libië, en als ambtenaar op het ministerie van Buitenlandse Zaken, kreeg hij in 1988 zijn eerste

Volkskrantcorrespondent Jan Keulen (l) met diplomaat Nikolaos van Dam

ambassadeurspost, in Irak. Jan Keulen werkt sinds 1980 met een onderbreking van vijf jaar als Midden-Oostencorrespondent voor de Volkskrant en NOSradio.

Van Dam toont zich in het boek een onderhoudend en deskundig verteller. Hij wekt respect voor de

Arabisch cultuur en laat zien welke misverstanden er kunnen rijzen als je er met westerse blik naar kijkt. Bijvoorbeeld als het gaat om de codes op het gebied van gastvrijheid. „Het is eigenlijk niet de bedoeling om alles meteen te accepteren. Het is veel beleefd om eerst te weige-

ren. (...) Wel is het vaak onbeleefd om zonder meer nee te zeggen, maar daarvoor bestaan diverse beleefde alternatieven.” Ook is hij kritisch, bijvoorbeeld over gebrek aan democratie en beperkte bewegingsvrijheid. Toen hij het tijdens de Golfcrisis zat was om voor elke reis buiten Bagdad schriftelijk toestemming te moeten vragen, stelde hij voor om de zoons van de Iraakse ambassadeur in Den Haag dezelfde procedure op te leggen als zij voor hun studie naar Leiden moesten. Dat maakte indruk.

Onthullend is Van Dams relaas over Nederlanders die vinden dat de

*'Propaganda van
Israel uitermate
verfijnd'*

ambassade altijd voor hen klaar moet staan. Zo reed hij tijdens de Israëliische inval in Libanon met gevaar voor eigen leven naar West-Beiroet om een Nederlandse verpleegster naar het oosten te brengen, maar kon hij onverrichterzake terugkeren toen bleek dat lieve nog een weekje wilde blijven met haar nieuwe vriend.

Jammer dat de positief-kritische toon die overheerst als het over de Arabische wereld gaat, volkomen afwezig is als Israel ter sprake komt, waar Van Dam en Keulen overigens nooit lang vertoefd hebben. Dat Nederland tot voor kort pal achter Israel stond, terwijl de Palestijnen geen poot aan de grond kregen, komt door de Tweede Wereldoorlog en doordat de Israëliische propaganda „uitermate geraffineerd, verfijnd en goed ontwikkeld” is. Dit in tegenstelling tot de propaganda van de

Arabieren, die er eerlijk voor uitkwamen dat ze de joden de zee wilden indrijven. Een authentiek streven, aldus Van Dam. „De Arabieren dachten misschien niet concreet aan het ombrengen en in zee drijven van alle joden die naar Palestina waren gekomen, maar ze wilden wel van ze af.” Eigenlijk net zoals de Israëli's van de Palestijnen af wilden, „niet de zee in, maar andere kanten uit.” Pas de laatste jaren kan men met eigen ogen op de televisie zien hoe Israëli's Palestijnen mishandelen, „en schrikten plotseling wakker.”

Op zich is het - anders dan sommige recensenten menen - niet zo opzienbarend wat Van Dam zegt. Er rust in Nederland allang geen taboe meer op kritiek op Israel. Maar in zijn ijver om begrip te kweken voor het Arabische gedachtengoed, walst Van Dam heen over niet minder authentieke gevoeligheden aan westerse en in het bijzonder joodse zijde.

Het is een bekend probleem. Mensen die zich betrokken voelen bij het Midden-Oostenconflict hebben dikwijls op voorhand sympathie voor een van beide partijen en slagen er zelden in de antipathie voor de andere partij te verbergen. Zo ook Van Dam, en zijn gesprekspartner Keulen, die daarvan ook in de Volkskrant al jaren blijk geeft. Gaat het om Israel, dan klinkt er iets ijszigs door. „Israel komt bijna overal mee weg.” „Men zegt wel dat Israel de enige democratie in het Midden-Oosten is.” Omgekeerd kost het mensen die Israel een warm hart toedragen nogal eens moeite een minimum aan respect op te brengen voor de Palestijnen. Als Nederlanders met verschillende opvattingen zo'n onverzoenlijke toon aanslaan, hoe kunnen we dan verwachten dat de betrokkenen in het gebied zelf verstandiger zijn? ■

Nikolaos van Dam en Jan Keulen: 'De vrede die niet kwam'. Uitg. Bulaaq, Amsterdam 1998. ISBN 9054600306. Prijs f 38,50.

Koos van Dam (1945) maakte in 1982 als eerste secretaris op de ambassade in Libanon de Israëlische invasie aan den lijve mee. Na een periode als tijdelijk zaakgelastigde op de ambassade in Libië, en als ambtenaar op het ministerie van Buitenlandse Zaken, kreeg hij in 1988 zijn eerste

ambassadeurpost, in Irak. Jan Keulen werkt sinds 1980 met een onderbreking van vijf jaar als Midden-Oostencorrespondent voor de Volkskrant en NOSradio.

Van Dam toont zich in het boek een onderhoudend en deskundig verteller. Hij wekt respect voor de

Arabische cultuur en laat zien welke misverstanden er kunnen rijzen als je er met westerse blik naar kijkt. Bijvoorbeeld als het gaat om de codes op het gebied van gastvrijheid. „Het is eigenlijk niet de bedoeling om alles meteen te accepteren. Het is veel beleefder om eerst te weige-

derland tot voor kort pal achter Israël stond, terwijl de Palestijnen geen poot aan de grond kregen, komt door de Tweede Wereldoorlog en doordat de Israëlische propaganda „uitermate geraffineerd, verfijnd en goed ontwikkeld” is. Dit in tegenstelling tot de propaganda van de

vattingen zo'n onverzorgde toon aanslaan, hoe kunnen we dan verwachten dat de betrokkenen in het gebied zelf verstandiger zijn? ■

Nikolaos van Dam en Jan Keulen: 'De vrede die niet kwam'. Uitg. Bulaaq, Amsterdam 1998. ISBN 9054600306. Prijs f 38,50.

DOOR HILDE PACH

Hoe centraal staat het conflict met Israël in de Arabische wereld?

„Het heeft altijd een uiterst belangrijke rol gespeeld. Brede delen van de Arabische bevolking zijn tientallen jaren op uiterst emotionele wijze begaan geweest met het lot van de Palestijnen. Dat de meeste Arabische landen een autoritair politiek stelsel hebben, wil niet zeggen dat er daar geen sprake zou zijn van een publieke opinie waarmee de heersers rekening dienen te houden.”

Speelt het conflict vooral tussen Israël en de Palestijnen of meer tussen Israël en de Arabische wereld?

„Oorspronkelijk speelde het vooral tussen Israël en de Arabische wereld, waarvan de Palestijnse Arabieren integraal onderdeel vormden. Gaandeweg ontwikkelde de Palestijnse identiteit zich en werd de Palestijns-Israëlische dimensie van het conflict sterker. Zeker toen Arabische landen vrede begonnen te sluiten met Israël, waardoor de Palestijnen zich nog verder in de steek gelaten voelden. Zonder vrede tussen Israël en de Palestijnen zijn volledig genormaliseerde betrekkingen tussen Israël en de Arabische wereld niet goed mogelijk. Anderzijds zijn er allerlei conflicten tussen Israël en Arabische landen denkbaar, ook wanneer er een vredesregeling tussen Israël en de Palestijnen zou zijn bereikt.”

Is het conflict tussen Israël en de Palestijnen en de Arabische wereld een strijd tussen modernisme en fundamentalisme?

„Nee. Het gaat in eerste instantie om een conflict tussen twee elkaar bestrijdende nationalistische bewe-

gingen die eenzelfde grondgebied opeisen. Aan zowel Israëlische als Arabische kant zijn daarbij fundamentalistische en modernistische stromingen betrokken.”

Hoe komt het dat islam en democratie zo moeilijk lijken samen te gaan?

„Aangezien moslims en niet-moslims volgens de islam niet elkaars gelijken zijn, kan binnen een strikt islamitisch politiek systeem moeilijk werkelijk sprake zijn van een democratie die op gelijke wijze van toepassing is op leden van verschillende geloofsgemeenschappen. Ook vele moslims geven overigens de voorkeur aan secularisme. Dat biedt nu eenmaal meer mogelijkheden om tot een democratische samenleving te komen.”

Kan het Palestijnse zelfbestuur uitgroeien tot een volwaardige democratische staat?

„De vorming van een Palestijnse staat is een onafwendbaar gegeven. Het uitgroeien tot een volledige democratie is echter geen vanzelfsprekendheid. Voor het bereiken van vrede met Israël is dat ook niet direct nodig, maar wel wenselijk.”

Hoe beoordeelt u de berichten over mensenrechtenschendingen door de Palestijnse Autoriteit?

„Mensenrechtenschendingen begaan door de Palestijnse Autoriteit zijn afkeurenswaardig. Mensenrechten dienen te worden gerespecteerd, ongeacht om wie het gaat.”

In de officiële Palestijnse media

Enkele vragen aan Nikolaos van Dam

Diplomaat komt op voor Palestijnen.

Zijn veel anti-Israëlische, maar ook antisemitische uitspraken te vinden. Wat vindt u daarvan?

„Ik heb dit soort uitspraken al lange tijd niet gezien. Eventuele antisemitische uitspraken zouden het vredesproces slechts ondermijnen. Mochten de officiële Palestijnse media nog steeds veel anti-Israëlische uitspraken bevatten, dan is dat een simpel uitvloeisel van het feit dat de ontwikkelingen weinig aanleiding geven tot een positievere Palestijnse waardering van de Israëlische bezetter.”

Waarom bent u indertijd Arabisch gaan studeren?

„Ik kwam ermee in aanraking door mijn vader, die behalve medicijnen en theologie ook Arabisch had gestudeerd bij de Leidse hoogleraar Snouck Hurgronje. Dankzij Wilhelm Gesenius' *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament* kwam ik terecht bij het Arabische alfabet, dat mij zeer intrigeerde, gewoon omdat ik het mooi vond. Mijn eerste reis in 1964 naar Syrië, Libanon en Jordanië wakkerde mijn belangstelling verder aan.”

Had u toen al een mening over Israël en het Arabisch-Israëlisch conflict?

„Tijdens mijn reis werd ik inten-

sief geconfronteerd met het conflict en de allesoverheersende kwestie van de Palestijnse vluchtelingen. Hun situatie maakte grote indruk op mij. Mijn mening is sindsdien niet ingrijpend gewijzigd.”

Denkt u dat je over dit onderwerp objectief kunt zijn?

„De meeste mensen zullen altijd sympathie blijven koesteren voor een van beide partijen. Een oplossing die door alle partijen als werkelijk rechtvaardig wordt ervaren is onmogelijk. Het zal tot een compromis moeten komen dat voornamelijk wordt geaccepteerd omdat de alternatieven niet langer als haalbaar worden beschouwd.”

U bent lange tijd ambassadeur geweest in landen met de cultuur waarvan u een zekere affiniteit voelde. Vindt u dat een goede zaak?

„Een zekere affiniteit kan een positieve toegevoegde waarde hebben. Het optreden van iemand die op dit punt antipathieën heeft en niet in staat is deze te verbergen, kan een negatieve uitwerking hebben. Het hebben van sympathieën impliceert voor een ambassadeur geenszins dat hij ook kritiekloos is. Integendeel: het zou een slechte zaak zijn wanneer de Nederlandse standpunten niet duidelijk zouden worden uitgedragen. 'Going native' is een afkeurenswaardig verschijnsel, dat ook de lokale autoriteiten niet altijd in dank zullen afnemen. Men verliest immers zijn positie als serieus en geloofwaardig gesprekspartner.”

Kunt u zich voorstellen dat u ambassadeur in Israël zou zijn?

„Jazeker. De lange ervaring die ik in het Midden-Oosten heb opgedaan, wordt door mijn Israëlische gesprekspartners doorgaans zeer op prijs gesteld.”

U schrijft dat het moeilijk is om de ontwikkelingen in de Arabische wereld te volgen zonder voeling te houden met de dagelijkse realiteit. Heeft u genoeg voeling met de Israëlische realiteit om daarover uitspraken te doen?

„Hoe moeilijker een land qua informatie toegankelijk is, hoe moeilijker het is om voeling te houden met de dagelijkse realiteit. 'Gesloten' landen als Syrië, Irak en Libië zijn voorbeelden bij uitstek. Egypte en Libanon zijn al veel gemakkelijker toegankelijk en Israël wellicht nog veel meer, al was het alleen vanwege de vele journalisten daar. Eigen waarneming blijft als aanvulling natuurlijk altijd een voordeel.”

Denkt u dat Nederland er/of de Europese Unie een rol van betekenis kunnen spelen in het Midden-Oostenconflict?

„De rol van Europa loopt parallel aan die van de Verenigde Staten. Het is niet de bedoeling om de Amerikaanse politiek in het vredesproces te doorkruisen. Toen Nederland in 1991 het Europese voorzitterschap bekleedde liet de Egyptische minister van Buitenlandse Zaken Abdel Meguid mij weten dat juist aan Nederland een belangrijke rol werd toegekend vanwege onze relatie met Israël. Maar uiteindelijk doet Israël toch zoveel mogelijk zijn eigen zin. Welk land doet dat trouwens niet?”

Hoe groot is de kans dat de vrede nog komt?

„Groot, al kan het nog lang duren. Er lijkt immers geen werkelijk alternatief te bestaan.” ■